

КОРИШЋЕЊЕ ОТВОРЕНИХ ЗЕЛЕНИХ ПРОСТОРА ТОКОМ ПАНДЕМИЈЕ: СТУДИЈА СЛУЧАЈА ПАРКОВА У БЕОГРАДУ

USE OF OPEN GREEN SPACES DURING THE PANDEMICS: A CASE STUDY OF PARKS IN BELGRADE

Бисерка Митровић¹,
Јелена Марић²,
Даринка Голубовић Матић³,
Ранка Гајић⁴

Оригинални научни рад
DOI: 10.5937/EKO-ENG24012M

АПСТРАКТ

Јавно здравље представља један од основних ресурса модерног доба, што је посебно изражено током ванредних услова, као што је пандемија. COVID-19 је умногоме утицао на готово сваки аспект живота, начин пословања и коришћења простора. Овај рад фокусиран је на анализу значаја и начина коришћења отворених зелених простора (ОЗП) у граду. ОЗП у урбаним срединама имају веома значајну и активну улогу у унапређењу свеукупног психо-физичког здравља и благостања становника. Стога се ово истраживање бави могућностима занеограничено и безбедно коришћење ових простора током пандемије. Циљ овог истраживања је анализа перцепције сигурности корисника и могућност употребе информационо компјутерских технологија (ИКТ) у контексту унапређења начина коришћења ОЗП током и након пандемије. Основна истраживачка методологија базира се на теоријској анализи примарних и секундарних извора, као и систематичном приказу истраживања спроведеног на територији ОЗП у Београду 2020. и 2024. године. Резултати истраживања указују на значајан утицај пандемије на коришћење ОЗП у Београду, односно на смањени субјективни осећај безбедности током боравка у ОЗП, и на отвореност корисника ка употреби мобилних апликација за контролисање боравка у ОЗП.

Кључне речи: *Отворени зелени простори (ОЗП), пандемија, мобилне апликације, перцепција безбедности*

¹в.проф. др; диа; Универзитет у Београду, Архитектонски факултет; ORCID: 0000-0002-3077-6710

²доц. др; диа; Универзитет у Београду – Архитектонски факултет; ORCID: 0000-0002-3906-850X

³в.проф. др; диг; Универзитет Унион; ORCID: 0000-0003-4111-9385

⁴доц. др; диа; Универзитет у Београду – Саобраћајни факултет; ORCID: 0000-0001-6316-4721

ABSTRACT

Public health is one of the main resources of the modern age, which is especially enhanced during emergency conditions, such as a pandemics. COVID-19 has greatly affected almost every aspect of life, work and the space usage. This paper is focused on the analysis of the significance and usage of open green spaces (OGS) in the city. OGS in urban areas play a very significant and active role in improving the overall physical and mental health and well-being of the citizens. Therefore, this research deals with the possibilities for unrestricted and safe use of these spaces in pandemic conditions. The aim of this research is to analyze the perceived safety and the possibility of applying ICT in the context of improving the management and frequency of OGS usage during and after the pandemic. The basic research methodology is based on the theoretical analysis of primary and secondary sources, as well as the systematic overview and presentation of the research conducted in OGS in Belgrade, in 2020 and 2021. The research results indicate a significant impact of the pandemic conditions on the usage of UGS in Belgrade, i.e. reduced subjective perceived safety, and users' openness to ICT and mobile applications when it comes to the controlled usage and increased safety during of the UGS .

Keywords: *Open Green Spaces, Pandemic, mobile applications, Perceived Safety*

УВОД

Пандемија КОВИД-19 донела је драстичне промене у свакодневни живот грађана, утичући и на коришћење отворених јавних простора у градовима (Kummitha,2020). Различите мере социјалног дистанцирања широм света, укључујући и Србију, имале су за циљ контролу коришћења отворених јавних простора. Влада Србије је током 2020. године усвојила и спровела различите мере дистанцирања, чиме је озбиљно трансформисала свакодневни живот грађана и њихово физичко и ментално здравље (Kummitha,2020; Uenoetal, 2022).

Независно од контекста пандемије, опште је познато да провођење времена на отвореним просторима, а посебно у ОЗП, може бити корисно за јавно здравље из више разлога. Природни елементи отвореног простора имају веома важну улогу у побољшању јавног здравља, имајући у виду карактеристике које утичу на наше сензорне системе [Rakonjac et al, 2022]. Тачније пејзаж, уз звучне, мирисне и визуелне сензације, може да смањи ниво стреса који утиче на физичко здравље, као и да побољша физиолошке процесе у телу, што резултира бољим здравственим стањем (Thakeetal, 2017; СЗО, 2016; Ulrich, 1983; Marićetal. 2021;). Међутим, у стању пандемије, коришћење

ових простора је регулисано и ограничено, пре свега због бриге за личну сигурност у погледу заразе, а истовремено се људи плаше да слободно користе ОЗП. Фокус овог истраживања је на корисницима и њиховој перцепцији сигурности при коришењу ОЗП у кризним ситуацијама, али и ван њих. Главна истраживачка питања су: Да ли стање пандемије утиче на употребу ОЗП-а у градовима и како? Како би се могло решити питање како би корисници проводили више времена у ОЗП-у током и након пандемије?

На основу генералне теме рада, доступне литературе, као и истраживачких проблема и питања, циљ овог рада је да (1) анализира употребу ОЗП током и након пандемије, са аспекта перципиране сигурности и (2) да истражи могуће коришћење ИКТа од стране корисника ОЗП-а ради повећања осећаја сигурности, што би допринело већем коришћењу ОЗП-а у условима кризе. Додатни циљ рада односи се на (3) поређење коришћења ОЗП током и после пандемије.

ЗНАЧАЈ ОЗП У ГРАДУ

Отворени зелени простори (ОЗП) представљају саставни део структуре једног града, и припадају зеленој инфраструктури урбане средине. Израз ОЗП добро је познат и често коришћен у литератури и пракси. Ипак, постоји много дефиниција, и велики број истраживача наглашава значај контекста и тематике истраживања, као и регионалних специфичности у процесу дефинисања појма ОЗП. Једна од дефиниција која одговара контексту овог истраживања наводи да су ОЗП део урбане вегетације и природних предела у урбаној средини (Taylor, Hochuli, 2017). С друге стране, одређени аутори тврде да ОЗП обухватају шумско земљиште, јавне паркове, паркове унутар приватних институција, спортско рекреативне отворене површине, као и природно зеленило дуж водотокова, како на приватном, тако и на јавном земљишту (Vilcinsetal., 2022; Wangetal., 2019). У контексту овог рада ОЗП дефинишемо као уређене отворене зелене површине у граду које су већим делом у директном контакту са тлом, и они обухватају у највећој мери главне градске паркове и одређене тргове, зелене просторе дуж обала и урбане шумске површине. Значај ових ОЗП у граду је вишеструк и можемо га посматрати са различитих аспеката, међутим, у контексту пандемије и ограниченог приступа коришћења ОЗП током пандемије, значај ОЗП посматрамо посебно са аспекта позитивних утицаја боравка у ОЗП на психо-физичко здравље и благостање грађана.

Бенефити ОЗП са аспекта здравља

Тема здравља, тачније јавног здравља као основног ресурса је одувек била значајна, поготово у градским срединама, где су ризици по здравље израженији него у руралним подручјима. Данас ова тема поприма још веће интересовање, услед модерног начина живота који карактерише изразито висок ниво стреса, као и велики број здравствених хазарда укључујући управо и стање пандемије изазване COVID-19 вирусом (Abidetal., 2020).

Поимање здравља умногоме се променило у задњих неколико деценија, а нарочито након измене опште дефиниције здравља од стране светске здравствене организације (СЗО). Традиционални начин посматрања нивоа здравља само кроз одсуство болести и трауме заменила је модерна, салутогена дефиниција здравља као потпуног психичког и физичког благостања (СЗО, 2016; Marić et al., 2021; Ulrich, 1983). Стога је улога здравог окружења и здравих јавних простора препозната као императив у конципирању и планирању градова. У том контексту, боравак у ОЗП промовисан је не само од стране СЗО, већ и великог броја стратегија и планова. Према теоријама попут *Психологије окружења*, људи реагују позитивно на боравак у ОЗП, услед излагања елементима природне средине као што су зелене површине, природно осветљење, свеж ваздух, али и мириси и укуси и звуци из природе. Улрих тврди да чак и пасивно провођење времена у ОЗП-у, попут гледања зеленог пејзажа, има салутогени ефекат и може помоћи у смањењу стреса (Ulrich, 1984; Hartigetal., 1991; Djukanović et al., 2017). Такође, изложеност природним условима јача имунолошки систем и смањује ризик од хроничних болести. Природни елементи ОЗП изазивају позитивне промене у понашању и психологији, емоцијама и когнитивним активностима код људи, што директно смањује ризик од менталних болести, психозе, депресије и анксиозности (Hartigetal., 1991; Giles-Corti, 2003; Ulrichetal., 1991).

Осамдесетих година прошлог века, теоретичари Каплан и Каплан су успоставили *Теорију обнављања пажње*, која објашњава како провођење времена у природном окружењу, односно ОЗП може довести до менталног одмора и повратка психолошке снаге, што резултује бољом концентрацијом и даје боље дугорочне резултате у раду (Kaplan&Kaplan, 1989, Benzeletal., 2020). Коришћење ОЗП, посебно током пандемије, добија још већи значај. Са једне стране, боравак у ОЗП је временски и просторно ограничен, док са друге стране, пренос вируса је отежан у ОЗП и боравак у ОЗП директно утиче на општи ниво јавног здравља. Као што су пандемије обликовале градску средину кроз историју, COVID-19 пандемија је утицала на свакодневни живот у урбаној средини и начин на који људи раде, путују и проводе слободно време.

Наметнула је боравак у затвореном простору у великој мери и изменила обрасце боравка у ОЗП. Паралелно, "виртуелни простор" је претио да замени реални простор, смањујући укупну употребу ОЗП на дневном нивоу, и стварајући виртуелну алтернативу за јавни живот и социјализацију. Социјализација, као и физичка активност корисника у ОЗП представља основне обрасце активног коришћења ОЗП који имају можда и најизраженију улогу у укупном нивоу јавног здравља (Hartigetal., 1991; Giles-Corti, 2003).

У пост-пандемијским условима, када нема ограничења везаних за коришћење ОЗП, неопходно је подстицати њихову пасивну и активну употребу, првенствено са аспекта унапређења јавног здравља.

ИСТРАЖИВАЊА ВЕЗАНА ЗА КОРИШЋЕЊЕ ОЗП ТОКОМ И ПОСЛЕ ПАНДЕМИЈЕ ПАНДЕМИЈЕ

Током пандемије су спроведена значајна истраживања, коришћењем анкета о учесталости, трајању и врстама активности у ОЗП, али са различитим истраживачким циљевима (Noszcyk et al, 2022; Jia et al. 2021). Мађарско истраживање је показало како су људи користили јавне ОЗП током пандемије, као и њихова очекивања употребе ОЗП у периоду након пандемије (Јóна, 2021). У раду је такође наглашен значај употребе ОЗП у одржавању услова живота мађарских насеља (Јóна, 2021). Истраживање у Кракову (Пољска) имало је за циљ да покаже утицај пандемије на значај урбаних зелених површина, посебно у погледу менталног и физичког здравља становништва, које је постало значајан изазов (Noszcyketal, 2022; Jiaetal. 2021). Њихови резултати су емпиријски показали значај ОЗП за становнике и како они могу утицати на урбану просторну политику и управљање овим подручјима (Noszcyketal, 2022). Студија неколико земаља САД-а током пандемије 2020.г. је указала на значај односа између мера политике, фактора животне средине и одлука корисника да посећују паркове. Испитујући ове аспекте, студија пружа вредан увид у то како политике јавног здравља и еколошке карактеристике обликују понашање људи и изборе у вези са посетом парку током пандемије (Curtisetal. 2022). Са друге стране, Воленец 3. и други су нагласили стални значај ОЗП-а као вредних ресурса заједнице и њихову виталну улогу у промовисању јавног здравља и психолошког благостања (Volenecetal. 2021), посебно у ограниченим могућностима за рекреацију.

Истраживање здравља старијих особа током и након пандемије у Техерану показало је да су старији људи током пандемије посећивали мање, суседне ОЗП, за разлику од периода након пандемије када су углавном посећивали веће ОЗП (Tabrizi, Lak and Moussavi, 2023). У

случају Мадрида, анализа коју су дали Талавера-Гарсија и други је открила утицај пандемије на посете мадридским парковима током и после пандемије (Talavera-Garcia, Perez-Campaña and Cara-Santana, 2023). Њихови увиди из анализе података мобилних телефона користећи Биг дата имплицирају опште смањење одлазака у урбане паркове након пандемије. Насупрот томе, мањи, локални паркови претрпели су мањи пад посетилаца. Недавна истраживања у праћењу употребе ОЗП-а, посебно просторно-временских образаца рекреативних активности у три урбана парка у Москви, пре, током и после пандемије указују на смањење активности и накнадну реактивацију (Matasov et al. 2023).

ИСТРАЖИВАЊА ВЕЗАНА ЗА КОРИШЋЕЊЕ ИКТ АЛАТА ТОКОМ И ПОСЛЕ ПАНДЕМИЈЕ

У свом истраживању, Куи и други дискутују о коришћењу података социјалних медија – Твитера, за испитивање просторно-временских промена у употреби ОЗП-а у Лондону, упоређујући геореференциране твитове током тромесечних периода од 2019-23 (Cui et al. 2022). Претходна студија истих аутора, кроз опсежно истраживање литературе, испитала је коришћење добровољних географских информација и података друштвених медија да би се разумела употреба ОЗП-а (Cui et al, 2021). Њихово истраживање више од 170 истраживачких радова сумира карактеристике и употребу података са различитих платформи: Twitter и Weibo (обезбеђивање података заснованих на тексту), Instagram и Flickr (обезбеђивање података заснованих на сликама) и OpenStreetMap (пружање података заснованих на мапи) за прикупљање информација. Ово усмерава будуће истраживање на коришћење постојећих социјалних мрежа да би се генерисале информације о безбедности ОЗП-а.

Из претходног прегледа литературе може се закључити да је раширена употреба различитих ИКТ алата од стране истраживача присутна са намером да се утврде обрасци понашања корисника ОЗП-а током и након пандемије. Истовремено, ИКТ алати нису коришћени од стране самих корисника ОЗП-а а коришћена су само расположива средства у датом тренутку, без утврђивања јасне методологије.

УПОТРЕБА ОЗП НА ТЕРИТОРИЈИ БЕОГРАДА ТОКОМ И НАКОН ПАНДЕМИЈЕ

Овај рад се директно надовезује на истраживање спроведено на тему употребе ОЗП у Београду током и након пандемије (Golubovic-Matic et al., 2024). Питање квалитета боравка у ОЗП једно је од основних истраживачких питања овог рада и фокусира се на анализу пре свега

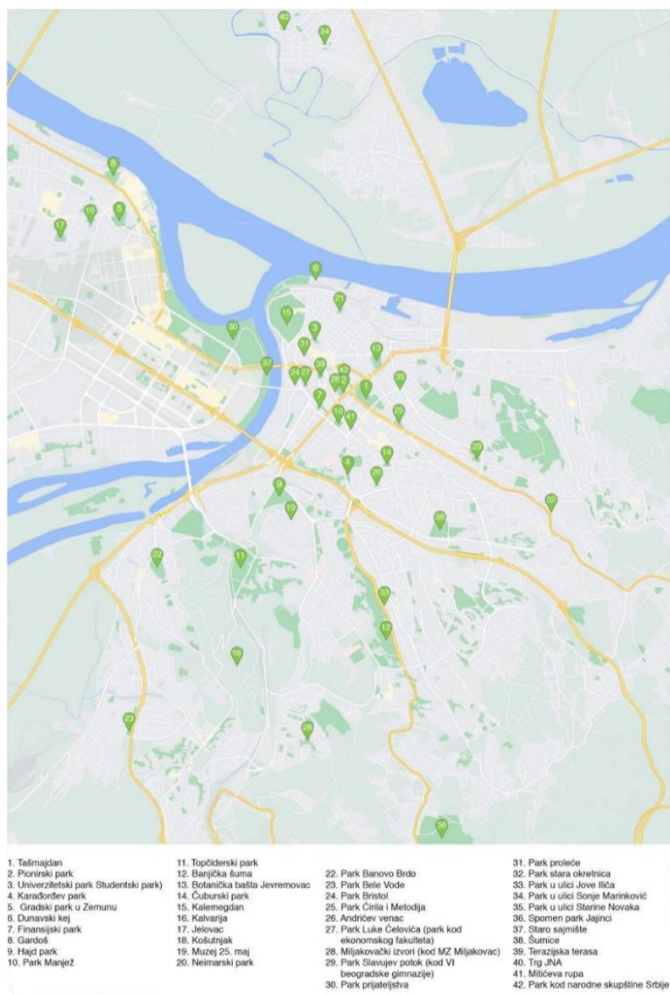
начина боравка, фреквенције и трајања боравка, затим и активности које преовлађују у ОЗП под различитим околностима. Фокус рада је био утврдити да ли, и у којој мери, субјективна перцепција безбедности у ОЗП током пандемије утиче на начин коришћења ових простора, као и да ли би корисници били вољни да користе ИКТ, односно мобилне апликације које би допринеле сигурнијем коришћењу ових простора, али би захтевале да корисници поделе своју локацију преко апликације.

Поменуто истраживање спроведено уз помоћ анкете, а са идејом да се анализира однос људи према ОЗП, тачније начин коришћења и боравка у овим простора током пандемије је спроведено 2020. године, а наставак истраживања уследио је 2024. године, у периоду након пандемије, у циљу анализе потенцијалних дугорочних утицаја пандемије на начин коришћења, односно боравак у ОЗП. За студију случаја у овом истраживању одабрани су ОЗП на територији Београда, тачније преко 40 идентификованих локација паркова и тргова (Слика 1), док су ОЗП на територији општина Нови Београд и Врачар били најпосећенији током, али и након пандемије.

Резултати истраживања из 2020. године указују на значајан утицај пандемије на коришћење ОЗП у Београду, тј. смањени субјективни осећај безбедности током боравка у ОЗП. На основу узорка од укупно 412 испитаника, већину чине корисници који редовно користе ОЗП, тј. проводе преко 30 минута, или преко сат времена у овим просторима, обично са пријатељима или партнером (Табела 1 и 2). Иако је питање смањеног осећаја безбедности током пандемије било значајно изражено, велики број корисника је изјавио да користи ОЗП више током пандемије него пре пандемије, услед више слободног времена и смањеног општег кретања. Такође, преко 60% свих корисника сматра да би коришћење мобилних апликација које прате кретање и фреквенцију корисника утицало позитивно на њихов субјективни осећај безбедности у ОЗП, и вољни су да користе поменуте апликације приликом боравка у овим просторима (Табела 3).

Табела 1. Време проведено у ОПЗ током пандемије, аутор: Јованка Лили Матић, 2020:

	Укупан број	Процент(%)
уопште	46	11.5
до 15 минута	86	21.5
од 15 до 30 минута	69	17.3
од 30 минута до сат времена	118	29.5
Преко сат времена	81	20.2

Слика 1. Позиције ОЗП на којима је спроведена анкета 2020. и 2024. године, извор: Golubovic-Maticetal., 2024.

Табела 2. Начин коришћења ОПЗ, социјални аспект, аутор: Јованка Лили Матић, 2020:

	Укупан број	Процент(%)
са пријатељима или партнером	195	35.6
сами или у шетњи са псом	145	26.5
са малом групом пријатеља (до 5 сооба)	141	25.7
са децом	37	6.8
са већом групом пријатеља (преко 5 сооба)	30	5.5

Табела 3 Заинтересованост за коришћење апликација, аутор: Јованка Лили Матић, 2020:

	Укупан број	Процент(%)
Заинтересовани	257	64.2
Незаинтересовани	143	35.8

Наставак иницијалног истраживања спроведен је 2024. године на узорку од 450 испитаника на претходно приказаним локацијама ОПЗ у Београду.

Резултати истраживања из 2024. године показују да се велика већина корисника осећа безбедно у ОЗП, односно да су ризици који утичу на безбедност боравка у ОЗП у 2024. години (Табела 4) везани за боравак у ноћним условима, као и коришћење запуштених и неадекватно одржаваних сегмената ОЗП, односно да нису везани директно за пређашње стање пандемије (Табела 5). Чак једна трећина корисника сматра да након пандемије борави чешће у ОЗП, него што је то био случај пре или током пандемије (Табела 6). Један од разлога јесте управо и повећан субјективни осећај безбедности, услед смањеног ризика од заразе, код преко 20% испитаника (Табела 7). Међутим, иако је заинтересованост корисника за коришћење мобилних апликација смањена, ипак већина испитаника подржава коришћење апликација које би омогућиле боље управљање коришћењем ОЗП у граду.

Табела 4. Општи, субјективни осећај безбедности корисника, аутор: Јованка Лили Матић, 2024:

	Укупан број	Процент(%)
Осећају се безбедно	405	89.8%
Не осећају се безбедно	46	10.2%

Табела 5. Ризици у ОПЗ који утичу на субјективни осећај безбедности корисника, аутор: Јованка Лили Матић, 2024:

	Укупан број	Процент(%)
Ноћне посете	182	40.4
Запуштени простори	95	21.1
Неадекватна игралишта	92	20.4
Велика фреквенција корисника	82	18.1

Табела 6. Коришћење ОЗП након пандемије, аутор: Јованка Лили Матић, 2024:

	Укупан број	Процент(%)
Непромењено коришћење	264	58.6
Чешће коришћење након пандемије	139	30.8
Ређе коришћење након пандемије	48	10.6

Табела 7. Промене у субјективном осећају безбедности корисника ОЗП након пандемије, аутор: Јованка Лили Матић, 2024:

	Укупан број	Процент (%)
Непромењено	295	65.4%
Осећање веће сигурности	108	24.0%
Осећање мање сигурности	48	10.6

ДИСКУСИЈА И ЗАКЉУЧЦИ

Здравље је постало један од кључних тема којима се баве различите струке и која има великог утицаја на планирање и управљање развојем града. Ово је посебно подстакнуто недавним утицајем КОВИД-19 пандемије. Стога је императив побољшати јавно здравље у урбаним срединама које имају већу изложеност ризицима. Провођење времена у ОЗП у градовима је од суштинског значаја, јер повећава бенефите за физичко и ментално здравље.

Истраживање се фокусира на детаљну анализу употребе ОЗП у току пандемије и у пост-пандемијском периоду. Главна истраживачка питања концентрисана су на анализу утицаја пандемије на употребу ОЗП-а, на примеру Београда. Истраживање је урађено на врхунцу пандемије 2020. и скоро четири године касније 2024.

Истраживање из 2020. је показало да повећане посете ОЗП током пандемије, и то претежно на почетку пандемије, као и да корисници углавном посећују ОЗП у близини својих пребивалишта због временских и просторних ограничења везаних за пандемију, док су велики јавни ОЗП остали релативно празни, што је у супротности са неким од налаза из представљених студија. Утврђено је да су посете ОЗП независне од демографских карактеристика.

Истраживање се такође односило на употребу ИКТ алата (мобилних апликација) које су прижиле информације о учесталости коришћења ОЗП. Анкета је показала да је већина испитаника изразила интересовање за предложене мобилне апликације и навела да би овај облик праћења ОЗП-а побољшао корисничку перцепцију безбедности током посете ОЗП-у током пандемије. Значајан моменат представља и расположење корисника да деле информације о својој локацији и

активностима у ОЗП. Закључујући, можемо истаћи да је употреба мобилних апликација допринела већем осећају сигурности, па самим тим утицала на учесталост и трајање посета ОЗП током пандемије. Истраживање из 2024. имало је за циљ да препозна дугорочне ефекте на коришћење ОЗП-а, након чега је било могуће избести поређење резултата током и после пандемије. Закључак је да је пандемија донекле имала позитиван утицај на учесталост посета ОЗП -у јер је скоро једна трећина свих учесника анкете из 2024. пријавила повећане посете ОЗП-у након пандемије. Иако је дошло до пада коришћења мобилних апликација у претходно наведену сврху, већина 2024 анкетираних корисника је изјавила да би желели да користе мобилне апликације током коришћења ОЗП. Резултати анкете указују да би даљи развој мобилних апликација за праћење корисника ОЗП-а могао да обезбеди њихову чешћу употребу због повећаног нивоа перципиране безбедности код већине корисника. Предности коришћења ових апликација су такође и у томе што се оно може извести уз ограничена средства, не нарушава приватност корисника, јер су корисници добровољно дали податке за ову сврху.

Истраживање је испунило све раније дефинисане циљеве истраживања: (1) Анализирано је специфично коришћење ОЗП са аспекта сигурности, током пандемије и након ње; (2) Истражена је могућа улога мобилних апликација за праћење локације корисника са циљем повећања перципиране сигурности; (3) Анализирани су могући дугорочни ефекти које је пандемија имала на повећану учесталост коришћења ОЗП-а и (4) урађено је поређење употребе ОЗП-а за време и после пандемије, као и анализа спремности учесника да користе мобилне апликације током и након пандемије. Наставак овог истраживања би могао ићи у правцу истраживања других неочекиваних сценарија у вези са употребом ОЗП-а и проценом ризика. У вези са тим, могуће будуће теме се могу односити и на прилагођавање образаца урбаног дизајна ОЗП-а, са циљем унапређења перцепције сигурности њихових корисника. Коначно, указане предности коришћења мобилних апликација и других ИКТ алата упућују да је потребно додатно истражити могућности креирања нових и коришћења постојећих, са циљем већег, безбеднијег и квалитетнијег коришћења ОЗП-а, у циљу побољшања јавног здравља.

Литература

Abid, H.; Mohd, M.; Raju, V. Effects of COVID-19 pandemic in daily life. *Curr. Med. Res. Pract.* 2020, 10, 78–79. <https://doi.org/10.1016/j.cmrp.2020.03.011>.

Benzell, S.G.; Collis, A.; Nicolaidis, C. Rationing social contact during the COVID-19 pandemic: Transmission risk and social benefits of US locations. *Proc. Natl.*

- Acad. Sci. USA 2020, 117, 14642–14644. <https://doi.org/10.1073/pnas.200802>
- Cui, N.; Malleson, N.; Houlden, V.; Comber, A. Using VGI and Social Media Data to Understand Urban Green Space: A Narrative Literature Review. *ISPRS Int. J. Geo-Inf.* 2021, 10, 425. <https://doi.org/10.3390/ijgi10070425>.
- Cui, N.; Malleson, N.; Houlden, V.; Comber, A. Using social media data to understand the impact of the COVID-19 pandemic on urban green space use. *Urban For. Urban Green.* 2022, 74, 127677. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2022.127677>.
- Curtis, D.S.; Rigolon, A.; Schmalz, D.L.; Brown, B.B. Policy and environmental predictors of park visits during the first months of the COVID-19 pandemic: Getting out while staying in. *Environ. Behav.* 2022, 54, 487–515. <https://doi.org/10.1177/00139165211031199>.
- Vilcins, D.; Sly, P.D.; Scarth, P.; Mavoja, S. Green space in health research: An overview of common indicators of greenness. *Rev. Environ. Health* 2022. <https://doi.org/10.1515/reveh-2022-0083>.
- Giles-Corti, B.; Donovan, R.J. Relative influences of individual, social environmental, and physical environmental correlates of walking. *Am. J. Public Health* 2003, 93, 1583–1589. <https://doi.org/10.2105/AJPH.93.9.1583>.
- Golubović-Matić et al., (2024) Increasing Safety: A Survey of Open Greenspace Usage during and after the Pandemic in Belgrade, Serbia, *Sustainability*, 16(8), 10.3390/su16083141.
- Djukanović, Z.; Marić, J.; Giofrè, F. Evaluation of hospital outdoor spaces through users participation analysis. *Facta Univ. Ser. Archit. Civ. Eng.* 2017, 73–84. <https://doi.org/10.2298/FUACE161121005D>.
- Jia, Z.; Xu, S.; Zhang, Z.; Cheng, Z.; Han, H.; Xu, H.; Wang, M.; Zhang, H.; Zhou, Y.; Zhou, Z. Association between mental health and community support in lockdown communities during the COVID-19 pandemic: Evidence from rural China. *J. Rural. Stud.* 2021, 82, 87–97. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2021.01.015>
- Kaplan, R.; Kaplan, S. *The Experience of Nature: A Psychological Perspective*; Cambridge University Press: New York, NY, USA, 1989.
- Kummitha, R.K. Smart technologies for fighting pandemics: The techno- and human-driven approaches in controlling the virus transmission. *Gov. Inf. Q.* 2020, 37, 101481. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2020.101481>.
- Maric, J.; Aleksandra, D.; Antonic, B.; Furundzic, D.; Parezanin, V. The Effects of Open Space on Reducing Workplace Stress: Case Study of Business Park in the Post-Socialist Urban Setting. *Sustainability* 2021, 13, 336.
- Matasov, V.; Vasenev, V.; Matasov, D.; Dvornikov, Y.; Filyushkina, A.; Bubalo, M.; Nakhaev, M.; Konstantinova, A. COVID-19 pandemic changes the recreational use of Moscow parks in space and time: Outcomes from crowd-sourcing and machine learning. *Urban For. Urban Green.* 2023, 83, 127911. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2023.127911>
- Noszczyk, T.; Gorzelany, J.; Kukulska-Kozieł, A.; Hernik, J. The impact of the COVID-19 pandemic on the importance of urban green spaces to the public. *Land Use Policy* 2022, 113, 105925. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105925>.

- Taylor, L.; Hochuli, D.F. Defining greenspace: Multiple uses across multiple disciplines. *Landsc. Urban Plan.* 2017, 158, 25–38. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2016.09.024>.
- Hartig, T.; Mang, M.; Evans, G.W. Restorative effects of natural environment experiences. *Environ. Behav.* 1991, 23, 3–26. <https://doi.org/10.1177/0013916591231>.
- Rakonjac, I.; Zorić, A.; Rakonjac, I.; Milošević, J.; Marić, J.; Furundžić, D. Increasing the Livability of Open Public Spaces during Nighttime: The Importance of Lighting in Waterfront Areas. *Sustainability* 2022, 14, 6058. <https://doi.org/10.3390/su14106058>.
- Tabrizi, N.; Lak, A.; Moussavi, A.S.M.R. Green space and the health of the older adult during pandemics: A narrative review on the experience of COVID-19. *Front. Public Health/Sect. Aging Public Health* 2023, 11, 1218091. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1218091>.
- Talavera-Garcia, R.; Perez-Campaña, R.; Cara-Santana, Y. Unveiling the pandemic's impact on visits to Madrid's parks: Insights from mobile phone data analysis. *J. Maps* 2023, 19, 2274466. <https://doi.org/10.1080/17445647.2023.2274466>.
- Thake, C.L.; Bambling, M.; Edirippulige, S.; Marx, E. A psychoevolutionary approach to identifying preferred nature scenes with the potential to provide restoration from stress. *HERD Health Environ. Res. Des. J.* 2017, 10, 111–124. <https://doi.org/10.1177/1937586717705085>.
- Ueno, Y.; Kato, S.; Mase, T.; Funamoto, Y.; Hasegawa, K. Human Flow Dataset Reveals Changes in Citizens' Outing Behaviors including Greenspace Visits before and during the First Wave of the COVID-19 Pandemic in Kanazawa, Japan. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2022, 19, 8728. <https://doi.org/10.3390/ijerph19148728>.
- Ulrich, R.S. View through a window may influence recovery from surgery. *Science* 1984, 224, 420–421. <https://doi.org/10.1126/science.6143402>.
- Ulrich, R.S.; Simons, R.F.; Losito, B.D.; Fiorito, E.; Miles, M.A.; Zelson, M. Stress recovery during exposure to natural and urban environments. *J. Environ. Psychol.* 1991, 11, 201–230. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(05\)80184-7](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(05)80184-7)
- Ulrich, R.S. Aesthetic and affective response to the natural environment. In *Behavior and the Natural Environment*; Altman, I., Wohlwill, J.F., Eds.; Plenum: New York, NY, USA, 1983; pp. 85–125.
- Wang, H.; Dai, X.; Wu, J.; Wu, X.; Nie, X. Influence of urban green open space on residents' physical activity in China. *BMC Public Health* 2019, 19, 1093. <https://doi.org/10.1186/s12889-019-7416-7>.
- Volenc, Z.M.; Abraham, J.O.; Becker, A.D.; Dobson, A.P. Public parks and the pandemic: How park usage has been affected by COVID-19 policies. *PLoS ONE* 2021, 16, e0251799. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0251799>.
- C30, Светска здравствена organizacija, World Health Organization. *Urban Green Spaces and Health*; Document Number: WHO/EURO:2016-3352-43111-60341; WHO Regional Office for Europe: Copenhagen, Denmark, 2016. Available online: <https://www.who.int/europe/publications/i/item/WHO-EURO-2016-3352-43111-60341> (accessed on 27 December 2023).